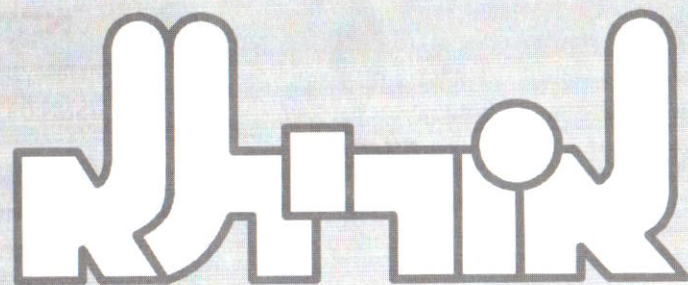

167601

לזכר מרן הרב משה הלוי לוין זצ"ל הרב ואב"ד נתניה

כב

אחרי השואה

העורך

עמיהוד יצחק מאיר לוין

מנהל מערכת

יצחק יהודה וייס

עריית ת"א מחלקת התרבות
הספרייה ע"ש הרמב"ם
תל-אביב

תשע"ז

(הרפסה שניה - תשע"ח)

Claims Conference
ועידת התביעות

א-להים את נשמות
אחינו בני ישראל הקדושים
שהומתו ונהרגו ונשרפו ונחנקו
בימי זעם ועברה
ע"י גוי עז פנים
אשר טימאו את נחלתך
נתנו את נבלת עבדיך
מאכל לעוף השמים
בשר חסידיך לחיתו ארץ
שפכו דמם כמים

ארץ אל תכסי דמם

ת.נ.צ.ב.ה.

אורייתא

קובץ תורני לדברי הגות והלכה

ISSN 0333-9270

©

כל הזכויות שמורות

ל"אורייתא"

מכון למחקר תורני, נתניה

אין להעתיק או לצלם
דבר מקובץ זה
ללא רשות בכתב מהמוציא לאור

כתובת המערכת:

"אורייתא"

ת"ד 245, נתניה 42102

טל: 09-8344864

פקס: 077-5571629

oraytalev@gmail.com

ORAITA

Torah publication for
Jewish thought and Halacha

Address in Israel:

"Oraita" P.O.B. 245

Natania 42102

Tel: 09-8344864

Fax: 077-5571629

Address in U.S.A.:

"Oraita" 818 Forest Ave.

Lakewood, NJ 08701

Tel.: (732) 367 6393

Fax: (732) 370 4311

Printed in Israel

Claims Conference

The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

בסיוע
ועידת התביעות

עיצוב כריכה ושער:
חיים מושקין

הצלת ישיבת מיר (אחרי המלחמה)

ישיבת מיר במזרח הרחוק בימי המלחמה ותוכניות הגירה משם

הרב עמיהוד יצחק מאיר לוין

העורך

פרק זה הוא המשך לפרק שהוקדש באוריתא כרך כ"א להצלתה של ישיבת מיר בשואה.¹ בעיקר, המשך למאמר שנתפרסם שם² משמו של המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שעמד באותה עת על משמר ההנהגה הרוחנית של הישיבה.

להלן אנו מדפיסים שתי שיחות נוספות של המשגיח זצ"ל שנאמרו לפני תלמידי הישיבה בגלות שנחאי בשני מועדים שונים אך סמוכים זה לזה. שתיהן מתייחסות לאפשרויות ההגירה וההימלטות של הישיבה ממוקדי הסכנה.

כדי להבין את תוכנם של המאמרים מצאנו לנכון להקדים מבוא ולשטוח את הרקע והנסיבות להשמעתם. המבוא דלהלן נסמך בעיקר על הספר הזריחה בפאתי קדם, ח"ב וח"ג, שראה אור ע"י "גנוז קידוש השם", בני ברק. למקור זה יש להוסיף גם את חיבורו המאוחר יותר של הרב דוד אברהם מנדלבוים, גיבורי החי"ל, ב' חלקים, בני ברק, תש"ע.

א

משוכו תלמידי ישיבת מיר באופן פלאי באשרות הכניסה המיוחדות ליפאן וגם להיתרי מעבר דרך ברית המועצות, פנו לרכוש כרטיסי נסיעה ברכבת

1. אורייתא כ"א ("השואה") תשע"א, עמ' ת"א - תל"ו. ראה שם מאמרים אחדים אודות נס ההצלה של הישיבה ובמיוחד את מאמרי שם "הצלת ישיבת מיר - נס הצלה קהילתי יחידי בשואה", בעמ' ת"ג-ת"ד.
2. "תוקף נס הפורים וניסים שנעשו לתלמידי ישיבת מיר", שם, עמ' תכ"ח-תל"ב.

בשבת בבוקר לבש רוב הסיפון חג, כאשר רבים מאד התפללו בהתרגשות וקראו בספר התורה שהביא עימו המעפיל מהולנד (הרב נויבירט) ורב החובל אריה אלימלך¹⁰ התכבד בעליה למפטיר. השבת היוותה שיא לרבים מהמעפילים האלה.

המאבק על נפש הנער

אירוע נוסף ששמעתי מבעל המעשה (סיפורו התפרסם בספרו הנ"ל של סטון) היה על ילד בן 13 בשם הירש ארבע ששרד אצל הפרטיזנים הפולנים את כל משך המלחמה. הילד נולד למשפחה חרדית חסידית בפולין ונותר יחידי מכל משפחתו העניפה. אותו ילד הגיע בדרך לא דרך לאונית המעפילים, ואז נוצר מאבק גלוי בין קבוצת השומר הצעיר מיוצאי פולין והקבוצה הדתית של חברי פא"י מהולנד על נפש הילד. חברי השומר הצעיר טענו שעליו להצטרף אליהם, כיון שמוצאם משותף, ואילו חברי פא"י טענו שבתור ילד בוגר מוסד של אגודת ישראל, מקומו עימם. הקברניט של "נורוסייד", 'פתר' את העימות על עתידו הרוחני של הילד, בכך שציוות את הילד הבודד בתור נוסע בתאו האישי. כך 'חגג' הילד את הנסיעה בתאו של הקברניט, קשה לדעת כיצד השפיעה על הנער הרך השהות בתא רב החובל המוחספס. כיום מתגורר 'הילד המעפיל' במושב גבעת האלה בצפון.

רבי יהושע נויבירט (משמאל) עם רבי שלמה זלמן אויערבאך

10. נראה לי שמדובר במפקד האוניה מטעם ההגנה ולא בקברניט. לעצם העניין של העלאת המפקד למפטיר, נראית מכאן חוכמתו של "בן הרב" כלומר של הרב נויבירט. כיון שאריה אלימלך הנ"ל כנראה שלא היה שומר מצוות לא היה שייך להעלותו לתורה בתור אחד משבעה קרואים שתיקנו חז"ל. רק לקריאת מפטיר שאינה חובת הציבור לצאת ידי חובת קריאה, ניתן להעלות לכתחילה יהודי שאינו שומר תו"מ.

הטראנססיבירית ועמה חצו את מרחביה של רוסיה וסיביר. קבוצות קבוצות הגיעו לנמל ולדיבוסטוק על חוף האוקיינוס השקט. משם הפליגו בספינה במשך ימים ליפאן ונחתו בנמל צ'וריגה. הגעתם ליפן היתה בחדשים טבת שבט ואדר תש"א (חדשים ספורים לפני פרוץ המלחמה בין גרמניה לבריה"מ).

כפי שציינו במקום אחר, כל המסע הזה מתחילתו ועד סופו היה רצוף מעשי ניסים. איש מאנשי הישיבה לא הכיר את יפן, ואף לא ידע היכן ישוהו תלמידי הישיבה בבואם לארץ שהיתה זרה להם לחלוטין.

לפיכך, מה רבה היתה הפתעתם לפגוש בנמל צ'וריגה שני נציגים מקהילה יהודית בעיר סמוכה בשם קובה. קהילה יחידאה שנוסדה רק שנתיים קודם לבואם של הפליטים מליטא. נציגי הקהילה קיבלו את היורדים מהספינה בחום רב, וכיוונו את דרכם לעבר קהילתם, שם ציפתה להם קבלת פנים חמה מחברי הקהילה הזעירה שהתגייסה כולה לעזרתם. המציאות שפגשו היתה הרבה יותר יפה אפילו מהציפיות האופטימיות ביותר. הכל חשו ביד ה' המכוונת סדרי עולם.

בשלהי חודש שבט תש"א נתחדש בקובה זו מרכז אדיר לתורה כאשר ישיבת מיר עם בחורי ישיבות אחרים שנספחו לשורותיה, המשיכה שם את זמן החורף שנקטע קודם לכן בקיידאן. מקום הלימודים נמצא בתחילה בביה"כ החדש של הקהילה, אך משהתלכו הספסלים עברה הישיבה למקום מרווח יותר בעיר שנשכר לצורך זאת. סדרי הלימוד חזרו למתכונתם הרגילה והתנהלו כפי שהתנהלו מאז ומקדם. השיעורים נמסרו ע"י הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל חתנו של הגרא"י פינקל זצ"ל ראש הישיבה (שעלה לא"י זמן קצר קודם לכן) ואת שיחות המוסר השמיע המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל.

אלא שעל הישיבה נגזר באותה עת לצאת בגולה אחר גולה. ימי השקט והשלווה בקובה לא ארכו. כעבור שבעה חדשים הורו השלטונות היפנים לישיבה כמו לשאר הפליטים שהגיעו ליפן,³ להתפנות מהמדינה ולהפליג מערבה לשנחאי על חוף ימה של סין. מסתבר שההוראה היתה קשורה

3. ההערכה היא שלפאן הגיעו באותה עת בין 3000 ל 5000 פליטים. חלקם המשיך ממנה לארצות יעד שבהן היו אמורים להיקלט.

לתכנית הממשלה היפנית לפתוח במלחמה נגד ארה"ב. במסגרת ההיערכות למלחמה החליטו לטהר את ארצם מגורמים שהיו להם קשרים עם המדינה שתוך זמן קצר תהפוך להיות מדינת אויב.

וואת לדעת, שכמעט לכל הפליטים שהגיעו ליפן מאירופה היו היתרי שהיה זמניים בלבד ביפאן. רובם נשאו עמם ויזות לארצות אחרות כמו לקורסאו, לארה"ב, לקנדה ולא"י. חלק קטן מהפליטים אכן המשיך בדרכו לארצות היעד אך רובם לא היה לאל ידם. תוך זמן קצר התברר ליפנים שאין לפליטים לאן ללכת. דרכי הים היו מסוכנות, חלק מהויזות כמו ויזות קורסאו היו פיקטיביות, חלקן מזויפות, ומספר לא קטן מהפליטים לא היה מסוגל לנצל את הויזות להמשך המסע מחוסר אמצעים.

ב

באותה עת שנחאי היתה פתרון חילופי אופטימאלי.⁴ העיר אמנם נכבשה שנים אחדות לפני כן ע"י יפאן, אך המשטר האזרחי היה כפי שהיה במשך מאה השנים האחרונות - משטר בינלאומי. השמות בעיר לא הצריכה רשיונות ואשרות שהיה.⁵ במקום התבססה כבר קהילה מיוצאי רוסיה שנמלטו לשנחאי בשלהי מלחמת העולם הראשונה. בנוסף לזה היתה במקום קהילה ספרדית ותיקה, מבוססת ועשירה.⁶ מלבדם, היו באותה עת בשנחאי כ 17000 פליטים יהודים שנמלטו מאוסטריה וגרמניה והגיעו לעיר בסוף שנת תרצ"ח (1938) ובמהלך תרצ"ט (1939). הפליטים שבאו בחוסר כל נעזרו בעין יפה בעיקר ע"י הקהילה הספרדית וע"י הג'וינט שסיפק עזרה במזון ודיוור.

בפרוץ המלחמה בין יפאן לארה"ב בחודש כסלו תש"ב, נאסרו ראשי הקהילה הספרדית בהיותם נתיני ארץ אויב (בריטניה) ונכלאו עד סוף המלחמה. מני אז לא היה ביכולתה של הקהילה להמשיך ולסייע לפליטים.

עכ"פ בואם של תלמידי ישיבת מיר היה חדשים אחדים לפני שפרצה

4. שנחאי השוכנת על חוף הים במזרח סין היתה אז עיר נמל ענקית שמנתה כ 5 מליון תושבים. כיום מונה אוכלוסייתה כ 24 מליון נפש והיא כנראה העיר הגדולה בעולם.
5. אך השלטון הצבאי היפאני דרש
6. בעיקר מיהודים שהיגרו אליה מבגדד. הקהילה הזו מנתה כ 500 נפש, בעוד קהילת יוצאי רוסיה מנתה למעלה מ 3000 נפש.

המלחמה בין יפאן לארה"ב, ומיד עם בואם לשנחאי בכ"ז אב תש"א, הם זכו לסיוע נמרץ מראשי הקהילה. להפתעתם אף נמצא להם מקום לימודים רחב, מאובזר ומשוכלל. היה זה בית כנסת "בית אהרן" שהוקם ממש "למענם" ברובע הבינלאומי של שנחאי ונחנך בשעת תרפ"ז (1927).

תלמידי הישיבה סיפרו לימים שהסייעתא דשמיא לה זכו עלתה על כל דמיון. מן השמים לא הניחו לבני התורה להתלבט יותר מדי בשאלה הדוחקת, שאלת האכסניה, להיכן יפנו בבואם, איפה ילוננו בלילה הראשון ואיפה יתגוררו לאחריו. רק דרכה כף רגלם על רציף הנמל בשנחאי, ונציגי הקהילה שהמתינו להם שם בישרו להם: "אתם תתאכסנו בבית הכנסת בית אהרן ברובע הבינלאומי".

הכל היה מוכן שם לקלוט אותם: אולמות לימוד, פנימיה, חדרי אוכל, מטבח, ספריה תורנית ומקווה טהרה. באותו רגע אפשר היה לחוש בעליל את יד ההשגחה המכוונת את דרכם של בני התורה וסוככת עליהם.⁷ עתה הוברר כי בית הכנסת הוקם בחסדי "המגיד מראשית אחרית" כדי לאכלס את אלה שנועדו לשמר את מורשת הלמדנות המופלגת לדורות הבאים.⁸

המשגיח זצ"ל שידע למשש את יד ה', היה במשך כל תקופת שנחאי אחוז התפעמות לנוכח החסדים הרבים שהורעפו משמים על תלמידיו. בהזדמנויות רבות ציין את העובדות המפליאות הללו ואת המסרים הגלומים בהם.⁹ לאור

7. ראה הזריחה בפאתי קדם ח"ב, עמ' תקע"ג-תקצ"ד.

8. על הקמת בית הכנסת ראה שם בעמ' תקס"ג-תקס"ד. הוא הוקם במקום שלא היה צורך בו וברוב הזמן היה נטוש ונעול, ממתין כ-14 שנה לבואם של תלמידי ישיבת מיר מליטא, שעשו דרך של כ-11 אלף ק"מ ע"מ להשתכן בו ולמלא את יעודו שהיה עלום במשך כל השנים. אמנם ביה"כ שכן בקרבת מקום למרכז המסחרי הסואן, אך ברחוב צדדי ומטופח שאיפשר ללמוד בשקט ובניחותא. ראוי לציין שצו הגירוש מיפאן לשנחאי התבצע בשלהי חודש

אב, ימי בין הזמנים, וממילא ביטול התורה בשל כך היה מצומצם ביותר. גם כזה ראו את יד ההשגחה הפרטית שחפפה עליהם.

9. הרמב"ן בפירושו לתורה י"ד מביא את דברי רבינו חננאל כי ראוי לחקור ולדון בהתממשותן ברכות הימים של הבטחות ה'. על זה נאמר (תהלים ק"ה) "שיחו בכל נפלאותיו", ומכאן יש להסיק כי יש ענין ואפילו מצוה לסקור, לשחזר ולספר התרחשויות היסטוריות ניסיות שיד ה' חופפת עליהן באופן בולט, גם משום שהדבר מביא לאמונה.

זאת תבע מתלמידיו למלא גם הם את חלקם בתרחיש השמימי ולמלא את יעודם, להשקיע את כל משאבי הנפש בתלמוד תורה, ולא להניח לשינויי הזמן והמקום להסיח דעתם ממטרה זו.

ואמנם, בקובה ובשנחאי, חמדת התורה גברה על הכל. בשנחאי לא ידעה ההתמדה גבולות ובעקבותיה התעלו לפסגות שבנסיכות אחרות לא היו מגיעים אליהן.

ג שלמות הישיבה

אחד הדברים הבולטים בהתנהלות של הישיבה בימי המלחמה היה בלכידותה. ראשי הישיבה הגר"ח שמואלביץ והגר"י לווינשטיין, חשו כי כוחו של "הכלל" משמר את חוסנה ומטפח את עוצמתה של הישיבה. באופן זה, משמים מצליחים את דרכה לחלוף על פני הסכנות. משום כך דאגו כל העת לשמור על שלמותה.¹⁰

אמנם מאז המנוסה מהעיירה מיר לוילנא, היו תלמידי הישיבה וראשיה מעוניינים ליטוש את זירת המלחמה באירופה, ולהגיע לחוף מבטחים. בראש וראשונה שאפו לעלות לא"י, אך זו היתה חסומה בפניהם, הבריטים שליטיה של הארץ העניקו רק מספר קטן של רשיונות עליה (סרטיפיקאטים) ולא היה בהן ליתן מענה לכלל תלמידי הישיבה. החלופה השניה והריאלית יותר היתה הגירה לארה"ב, ברם האמריקאים החמירו באותם ימים את חוקי ההגירה, משום שחששו מהצפתה של אמריקה בהמוני פליטים.

עכ"פ, גם אחרי הגיעם ליפאן לא חדלו ראשי הישיבה ועסקניה ממאמצים להשיג אשרת כניסה קולקטיבית לארה"ב. אולם גם עתה, רק מעטים נענו בחיוב. אך משהתברר לאותם מעטים שמרבית חבריהם לא יזכו לאשרות והישיבה כגוף שלם תיאלץ להישאר ביפאן, החליטו לוותר על רעיון ההגירה ולהישאר עם הישיבה. גם ראשי הישיבה נהגו כן. המשגיח זצ"ל, עוד בהיותו בקיידאן שבליטא, בקיץ ת"ש, קיבל סרטיפיקאט עליה לא"י. הוא אפילו לא

10. ראה קובץ אוריינתא כרך כ"א עמ' תכ"ז במאמרו של הגר"ח שמואלביץ זצ"ל "מעלת הכלל שימרה את תלמידי ישיבת

מיר במסעותיהם", וראה לקמן במאמר של המשגיח זצ"ל "אין לנסוע קודם שנעלה הענין", הערה 16.

העלה על דעתו לנצל אפשרות זו, ונדד ליפאן יחד עם כל בני הישיבה. גם לגר"ח שמואלביץ זצ"ל הוענקה אשרת כניסה לארה"ב, אך הוא היה נחרץ בדעתו להשאר עם הישיבה.

משפּרצה המלחמה בין ארה"ב ליפאן ב"ז כסלו תש"ב (7.12.41) עם ההתקפה היפאנית המוחצת על הבסיס הצבאי האמריקאי בפרל הרבור (נמל "הפנינים"), נותקו הקשרים בין ארה"ב ליפאן. דרכי הים נחסמו, וממילא שאלת ההגירה משנחאי נקטעה באחת.

אעפ"כ, היו שלא השלימו עם הגזירה וניסו לחפש יעדי הגירה חליפיים שיבטיחו את שלומם יותר ממה ששנחאי יכלה להציע באותה שעה. הרי שנחאי נכנסה למעגל המלחמה העולמית, היפאנים ששלטו בה מאז תרצ"ז (1937) הכניסו לעיר כוחות צבא נוספים ונוצר חשש כי העיר תהיה מטרה להפצצות אוויריות של האמריקאים.¹¹ מעל הכל העיבה הברית שנכרתה בין יפאן לגרמניה הנאצית. מי יודע, הרהרו הכל, אם לברית הזו לא יהיו תוצאות מאיימות על יהודי שנחאי.¹²

בק"ץ תש"ב (1942) חדשים אחדים אחרי פרוץ המלחמה בין יפאן לארה"ב הועלתה הצעה לבני הישיבה להגר למוזמביק, מושבה באפריקה המזרחית בשליטת פורטוגאל. המקום נראה לכאורה כנטול דאגה, רחוק משדות הקרב, קרוב לדרום אפריקה (בה היתה קהילה יהודית מגובשת), בלי עבר אנטישמי ובשליטת מדינה נייטרלית.

לא ברור לנו מי הגה ברעיון ואיך נוצר.¹³ התייחסות יחידה לזה אנו מוצאים בשיחותיו של המשגיח זצ"ל שנאמרו בשנחאי בחודש אב תש"ב

11. בשלהי המלחמה כתשו מטוסי הצבא האמריקאי את שנחאי, והסכו לה נזקים עצומים בנפש וברכוש. בני הישיבות ניצלו בנס.

12. חשש שהתברר כמזדק. ראה בספר הזריחה בפאתי קדם שם, עמ' תשל"ט-תשס"ב, ובגיבורי החי"ל שם, עמ' 83-92 אודות נסיונם של הנאצים ליישם את "הפתרון הסופי" בשנחאי. בחסדי ה' הנסיון סוכל.

13. הדים לכך שמוזמביק נעשתה ליעד שניתן היה להגיע אליו גם במהלך המלחמה בין ארה"ב ליפאן (שבאותה שעה היתה נטושה בעיקר באוקיינוס השקט) אנו שומעים מיציאתם באותו זמן של ארבעה מתלמידי הישיבה שהורשו לצאת משנחאי ולהפליג לאפריקה. זאת בעקבות הסכם בין בריטניה ליפאן על חילופי אזרחים ביניהן. הארבעה קיבלו דרכונים

(שנה לאחר עקירת הישיבה לשנחאי) והן השיחות הנדפסות להלן. המשגיח שלל את הרעיון מכל וכל. הוא סבר כי שמירת המסגרת של הישיבה היא כה חיונית לקיומה, והיא שמבטיחה את שלומם של תלמידיה. הגירה מבוהלת ולא אחראית עשויה לערער את שלמותה, ובשל כך הסכנה האישית תגבר ושומר נפשו ירחק מזה.

הדברים יצאו מפי איש האלקים, ואף לא אחד ערער על דבריו. כך שרדה ישיבת מיר בגלות שנחאי למשך חמש השנים הבאות, שנים לא קלות, רצופות בהרבה ארפתקי דעדו עליהם, אך בס"ד נחלצו מכולם בשלום.

ד

השיחות הנדפסות להלן נרשמו על ידי אחד מתלמידיו המובהקים של המשגיח ה"ה הגאון רבי משה בנימין ברנשטיין זצ"ל, שגלה עם הישיבה לשנחאי. הוא העלה על הכתב את שיחותיו של המשגיח במזרח הרחוק וברכות הימים הוציאם לאור בספר שקראו ממזרח שמש ג"ח (בני ברק תשנ"ח) לפי סדר פרשיות התורה.

שתי השיחות הנדפסות להלן, אחת קצרה ואחת ארוכה יותר, נאמרו אחת בסמוך לשניה, ב"ד ובט"ו מנחם אב תש"ב. מן הסתם הן נכתבו ע"י השומע בקיצור. באופן זה הן הועתקו משם לכאן בשינויי סגנון אחדים, ובתוספת הערות שוליים שנעשו ע"י המערכת. הכותב הגרמ"ב ברנשטיין זצ"ל, אחר שעלה לארץ כיהן כר"מ בישיבת פוניבז' לצעירים בבני ברק עד הסתלקותו ביום ג' אלול תשמ"ח, תנצב"ה. כמובן שתיקוני המערכת לא היו לנגד עיניו, ועכ"פ כל מה שעשינו לא היה אלא להשביח לענ"ד מקחו של צדיק.¹⁴ השיחות נדפסו בממזרח שמש ח"ג לחומש במדבר, עמ' צד-צ"ו.

דיפלומאטיים ונסעו למוזמביק ביום ד' אלול תש"ב (17.8.42). ראה בהזריחה בפאתי קדם ח"ב, עמ' תרל"ח-תר"מ.

14. וראה מה שכתבנו בהקדמת שיחה אחרת של המשגיח שנדפסה באורייתא כרך כ"א, עמ' תכ"ח.

הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל

משגיח ישיבת מיר
ומנהל רוחני דיישיבת פוניבז'

אין לנסוע קודם שנעלה הענן

תכנית ליציאת ישיבת מיר משנחאי בעיצומה של המלחמה

יום ג' פ' עקב י"ד מנחם אב תש"ב

אודות מחשבת הנסיעה למוזמביק,¹ מרן מסר את דברי האמבסדור הפולני² שאמר בעצמו שאין לו שום בטוחות שיוכלו להתישב באיזה מקום ושיהא יכולת לבא לאיזה מדינה, ושנופלים תיכף תחת חוקי המלכות, וע"כ המלכות מעט רואה שאין שום מקום להנסיעה, בפרט שישנם ידיעות מהר"מ³ שהתמיכה תתעכב, וכן חושש הוא שיגרע כלפי כאן. והרמב"ן⁴

1. כיום מדינה בדרום מזרח אפריקה. אז, מושבה פורטוגזית.
2. הקונסול הכללי של פולין בשנחאי. המדינה הפולנית כבר לא היתה קיימת אז, אך ממשלתה ישה בגולה בלונדון ומשם חלשה על הנציגויות הדיפלומטיות של פולין שפעלו במדינות שהרשו את פעילותן. יש לזכור שתלמידי ישיבת מיר נשאו עמם דרכון פולני. כנראה שהקונסוליה הפולנית נתבקשה ע"י עסקני הישיבה להסדיר את הגירתם של תלמידי הישיבה לאחת מארצות אפריקה שהיו רחוקות ממעגל המלחמה, ואולי לקבל חסות רשמית של אותה מדינה - "שנופלים תיכף תחת חוקי המלכות".

3. כנראה הכוונה לגר"ח שמואלביץ זצ"ל שגלה עם הישיבה ליפאן ולשנחאי, עמד בראשה וניהל אותה גם מבחינה כלכלית. ראה הזריחה בפאתי קדם, ח"ב עמ'

תרמ"ז-תרמ"ט. בעקבות המלחמה בין יפאן לארה"ב נותקו היחסים הדיפלומטיים ביניהן וממשלת ארה"ב אסרה כל העברת כספים לאזורים שנשלטו ע"י היפאנים. בשלב זה נמצא הסדר חילופי להעברת כספי התמיכה לישיבה מארה"ב. באישור הממשל העביר ועד ההצלה בארה"ב את הכספים לקרן עזרה שנוסדה בשווייץ הנייטרלית, והקרן העבירה אותם לשנחאי, שם, עמ' תרנ"א-תרנ"ו. לו היתה הישיבה עוקרת משנחאי למדינה אחרת, היתה העברת התמיכה הזו עשויה להשתבש.

4. בפירושו לתורה במדבר י"ט, כ"א עה"פ: "ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו בני" את משמרת ה' ולא יסעו וכו' עפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו" וכו'. "ובהאריך הענן" לומר, כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם, והיו חפצים

אין לנסוע קודם שנעלה הענן

תכב

מביא תהילתם של ישראל בזה שהסכימו בכל מקום להענן, וע"כ מפרטת התורה בהרחבה את המסעות,⁵ שלא התלוננו גם אם היו צריכים לצאת ממקום החניה תיכף ומיד אחרי שבאו לשם, אף שלא הספיקו עוד להנפש מעמל הדרך, ואף שהמקום הי' טוב ונחמד. וכן להיפך, לא ניסו לצאת אפילו ממקום הכי רע קודם שנעלה הענן.⁶

וצריך לדעת שאין ביד אדם לפעול, ורק ה' עושה, ושטות הוא לדמות המצב למצבנו בקובנה,⁷ דהלא אם ילך איש ויפיל עצמו מהדיוטא השניה וישאר חי, האם יכול להשען על זה אחר כך במצב אחר להפיל עצמו מהדיוטא השלישית ושישאר חי? הלא היציאה מרוסי' היתה נס גלוי,⁸ וע"כ אין לדמות זה לזה, והעצה להתחזק ברוחניות ולהניח העסק הזה.

ומתאווים מאד לנסע מן המקום, אעפ"כ לא יעברו על רצון ה' וכו' עיי"ש.
5. את אופני המסעות והחניות, דבאותם פסוקים פורטו וצוינו אפשרויות שונות, יש וחנייתם תימשך "ימים רבים", "ימים מספר", "מערב עד בוקר", "יוםם ולילה", לומר לך שבכל האופנים והתנאים לא התלוננו על ציווי המסע.
6. כנראה ר"ל שאמנם המצב הנוכחי בשנחאי מסוכן מעט, מ"מ טרם נוצרו התנאים שלפיהן ניווכח שמשמים מכוונים אותנו לקום ולעזוב את המקום ולפנות ל"חניה" אחרת.

7. רמז לכך שבשהות הישיבה בקיידאן שבליטא (אחרי שברחו מהעיירה מיר שהיתה בתחומה של פולין) לא שקטו שם על שמרם, ועסקני הישיבה יצאו ביוזמתם לקובנא, בירת ליטא דאז, על מנת לפעול ולקדם את יציאתה של הישיבה למקום מבטחים. למרות שהמשימה נראתה בלתי אפשרית, התרחש הבלתי יאומן ובחסדי ה' צלחה היוזמה, תלמידי הישיבה וראשיה קיבלו ויוזות ואפשרות מעבר ליפאן דרך רוסיה הקומוניסטית. המשגיח זצ"ל טען

שבשלב זה, בשנחאי, אין לסמוך על מעשה ניסים בעבר שיתחולל גם בעתיד. לא בכל יום מתרחיש ניסא.
8. עי' מאמרו של הרב ע.י.מ. לוי"ן "הצלת ישיבת מיר - נס הצלה קהילתי יחידי בשואה", אוריתא כ"א, עמ' תג-תיב. וכן מאמרו שם של המשגיח זצ"ל, "תוקף נס הפורים וניסים שנעשו לתלמידי ישיבת מיר", עמ' תכח-תלב. לימים כתב המשגיח זצ"ל על נס היציאה מליטא למזרח הרחוק בזה"ל: "כמה עזות וסיבות הזמין הי"ת על דבר נסיעתנו ממיר לוילנא, ואח"כ הפלאים הגדולים, השגת הרשינות [הוויזות]. ועיקר הפלא הגדול אשר אין להבין, שנתנו לנו הרוסים רשות לנסוע כפי רצוננו, אשר זאת לגמרי היפך טבעם וחוקם... והחליפו משפטם והנהגתם. במקום אשר שולחים חוטאים כאלה לסיביר היטיבו עמנו אשר הם בעצמם אינם יודעים מה היה עמם כענין שני" (משלי כ"א, א') "פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו", ראה הזריחה בפאתי קדם ח"א, עמ' רע"ד.

לשמור על אחדות הישיבה בגלות שנחאי

יום ה' בבקר ט"ז מנחם אב תש"ב

העת יקר עתה, שהוא זמן אמירת תהלים, ומ"מ כדאי לדבר, אף שהדברים יועילו רק לאחד! כל הטענות של אלו הטוענים שצריך לנסוע הן שטות. באשר לזריעת השנאה לישראל, ⁹ הלא בכל מקום כבר זרועה השנאה, דמשנתנה תורה ירדה שנאה. ¹⁰ ... הלא בצרפת שאמרו שא"א שתהא שם שנאת ישראל, האין שם עכשיו אותה השנאה כמו בגרמניה?

ובאשר לחשש מהתנפלות של אוירונים, ¹¹ היש ד' אמות שבטוחים מזה? ות"ל כבר קרוב לשמונה חדשים שאנו כאן מפרוץ המלחמה בין יפאן וארה"ב, וב"ה לא שמענו מזה, ובטח יעזרנו ה' על להבא. והעיקר מי מתיר לנו להמסר בידי נכרי שיוכל לעשות עם הישיבה כטוב בעיניו. ¹²

והתירוץ הוא שבולמוס של נסיעה אחז בכולם, ואין רואים ושמים לב. וכל מי שיש לו מנוחה מעט, רואה שכל הטעמים בעד היציאה מכאן, הם עצמם מהווים טעם נגד הנסיעה, וכל מה שאנו מדברים, כבר הקדימו לנו הנביאים ואמרו "מכנף הארץ זמירות שמענו ¹³ וכו' והיה הנס מקול הפחוד

⁹ כנראה שאחד הנימוקים שהועלו בתמיכה בזירוז יציאתה של הישיבה למקום אחר, היה ליכוי השנאה ליהודים בשנחאי שהחלה לבצבץ בעיר כתוצאה מכיבוש ע"י יפאן בעלת בריתה בהווה של גרמניה הנאצית.

¹⁰ שבת דף פ"ט.

¹¹ החשש היה שמטוסים אמריקאיים יפציצו את שנחאי שכאמור נכבשה ע"י יפאן.

¹² כנראה שתכנית מעבר הישיבה למוזמביק (ראה שיחה קודמת) היתה תלויה במדינאי או דיפלומאט מסויים. לעומת זאת שנחאי היתה עיר בינלאומית ללא שליטה של ריבון מסויים. ניהולה העצמאי לא הופר ע"י הכיבוש היפאני. לפיכך פרט לכובש היפאני (המוכר) לא

היה גורם כלשהו שיכל להטיל על הישיבה מיגבלות או להורות לה להתפנות. ¹³ ישעיהו כ"ד, ט"ז - כ' "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וכו' פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ, והיה הנס מקול הפחד יפול אל הפחת והעולה מתוך הפחת ילכד בפח. כי ארובות ממרום נפתחו וירעשו מוסדי ארץ, רעה התרועעה הארץ, פור התפוררה ארץ .. נוע תנוע ארץ כשכור והתנודדה כמלונה" וכו'. המשגית וצ"ל יחס את נבואת ישעיהו למאורעות המסעירים של מלחמת העולם השנייה, ולאור דברי הנביא סבר שא"א להצביע בהגיון ובכטחון על מסלול הצלה בטוח. מי שינסה להימלט מהפחד עשוי ליפול אל

לשמור על אחדות הישיבה בגלות שנחאי

תכה

יפול אל הפחת" וכו'. הכל מסרו לנו וצריך רק להתפלל שלא ישיגונו נסיונות קשים, ואל ישתלט עלינו הפחד מרעב ר"ל.

הלא אנו רואים שעשרים אלפים מבני ישראל מאשכנו שנמצאים כאן כבר כמה שנים, ¹⁴ אינם מספקים לאחיהם העניים לחם, ואנו ת"ל שנמצאים רק כמה מאות משפחות יהודי רוסי, וכבר במסירות נפש עסוקים בעדנו שלא יחסר לנו. ובפרוץ המלחמה ה' המצב יותר בסכנה, וה' עזרנו, וכך יכולים להמשיך ולבטוח בה'.

חז"ל אמרו בסוכה נ"ג ע"א רגליהו דבר אינש אינון ערבין ל', ומספרת הגמ' ששלמה המלך ע"ה ראה את השטן עצב, וא"ל שצריך לקחת נפשות שני מזכיריו בשער כוש והם כאן, ושלחם שלמה המלך ע"ה ללז, ששם אין למלאך המות שליטה, ובדרך עברו על שער כוש ומתו. ¹⁵

אני אומר בכל המאה אחוז, שהנסיעה אינה כדין וכהוגן עכשיו! ואין מי מהאומרים שצריך לנסוע שיאמר בודאי שיאות הדבר, וכבר ידענו שאלה שפרשו מהרבים אבדו, ¹⁶ ומי שאומר שאני מתנגד בכלל להגירה, איש שקר

הפחת, לפיכך, כך טען, שב ואל תעשה עדיף.

¹⁴ כ-17 אלף פליטים יהודים עזבו את גרמניה ואוסטריה ומצאו מקלט בשנחאי. הם נעזרו ביהודי שנחאי שישבו במקום מלפנים (בעיקר מהקהילה הספרדית) אך לא הצליחו להקים בעצמם מוסדות חסד, עד שהגיעו הפליטים מליטא ומרוסיה ובעיקר בני התורה שביניהם שהקימו אירגוני חסד ומיסדו את דרכי הסיוע והתמיכה מחו"ל, ראה הזריחה בפאתי קדם ח"ב, עמ' תקנ"ה-תק"ס, ת"ר-תר"א. ביריעה שהתפרסמה בעיתונות באותה תקופה נאמר שרע ומר מצבם של הפליטים מגרמניה, במיוחד מחוסר מוסדות ואירגון פנימי לקוי. מ' 16 אלף פליטים מגרמניה יש לפחות 3500 עניים מרודים, מובא בספג' של הרב דוד אברהם מנדלבוים, גיבורי החי"ל, ח"ב עמ' 21.

¹⁵ ר"ל כי איש לא ימלט מהגורל שנגזר עליו אף שהוא בטוח כי הוא בורח למקום מקלט - מוזמביק או כל ארץ אחרת.

¹⁶ ראה בקובץ אוריתא כרך כ"א עמ' תכ"ז את מאמרו של הגר"ח שמואלביץ וצ"ל "מעלת הכלל שימרה את תלמידי ישיבת מיר במסעותיהם", בתוה"ד הוא כותב: "בעינינו ראינו בדרך הנדודים ממיר שלכל אלה שהיו עם הישיבה לא ארע דבר, וכולם יצאו מן הגלות האיומה בלי פגע. אך אלה שסרו מעט, אפילו כאלה שרק סרו כדי להיפרד מקרובים באיזו עיירה סמוכה ע"מ להצטרף לאחר מכן לישיבה - אלה לא שבו עוד!"

תלמידי הישיבה שבחנו למפרע את קורותיהם מאז פרוץ המלחמה, תפסו כי השמירה על מסגרת "הכלל" של הישיבה חילצה אותם מסכנות הזמן, צפויות ובלתי צפויות על ניסים שהתרחשו להם

הוא ולשון הרע דיבר! "איש שומע לנצח ידבר" מי שאינו שומע היטב אינו צריך לדבר, דשומע היטב הוא יכול לדבר, אני מתנגד רק להריסת הישיבה ח"ו ולבריחה מתורה ויר"ש, אבל אם רק יהא יכולת בעד כל הישיבה להגר בפעם אחת או לכה"פ בשתי פעמים איני מתנגד כלל.

וצריך לדעת כי כל מי שיפרוש מהישיבה הוא בסכנה של אבדון ר"ל, וכל שיאחז בקרנות הישיבה, לו יהא שישארו רק מתי מספר 15-20 תלמידים, אבל דגל הישיבה ישאר! מובטחים שינצלו מכל פגעי הזמן.

המצב כעת בודאי מבהיל מאוד וצריך להתחזק בכל היכולת ובפרט בעת התפילה, דהלא עינינו עכשיו רק על רחמי שמים, וצריך להראות שבירת רוחנו ולהכנס "עמו" ¹⁷ בדברים ואז יכולים לקוות שבודאי ננצל.

הגר"י לוינשטיין ולימינו הגרא"מ שך
(תשט"ז בקירוב)

בשנחאי ראה הזריחה בפאתי קדם ח"ב, ¹⁷ אולי נתכווין לפסוק בהושע י"ד "קחו עמ' תקע"א. עמכם דברים ושוכו אל ה' וכו'.

בתום המלחמה: ישיבת מיר על פרשת דרכים ארץ ישראל או אמריקה

הרב עמיהוד יצחק מאיר לוין

א

מששקטו קולות המלחמה במערב ובמזרח, ¹ ניצבה ישיבת מיר בשנחאי מול השאלה הקשה, לאן? לאיזה מקום עוברים? היה ברור לכל שאין עתיד להימצאות יהודים במזרח הרחוק, וכ"ש להימצאותה של הישיבה בשנחאי.

השאלה לאן? לא היתה רק נחלת תלמידי הישיבה וראשיה אלא היא הדריכה את מנוחת העולם התורני כולו. סוף כל סוף ישיבת מיר היתה הישיבה היחידה באירופה ששרדה את השואה בשלמותה. לפיכך היה ברור שלמיקומה תהא השפעה מכרעת על שיקומו ועיצובו של עולם התורה שחרב.

במכתבים אחדים ששלח המשגיח זצ"ל הוא תיאר זעיר פה זעיר שם את המצוקה של הישיבה, הן "מחמת האקלים הגורם מחלות שונות ומשונות ר"ל, והן מחמת הרפתקאות המתחדשות בכל יום". לכל זה יש להוסיף כי הקהילה היהודית בשנחאי הלכה והתמעטה בקצב מהיר. כולם עשו מאמצים לצאת מהעיר ולהגר לאחת ממדינות אמריקה או לעלות לא"י. בו בעת הלך והתעצם המאבק האלים בסין בין הרפובליקאים לקומוניסטים וניצני מלחמת אזרחים שאיימה על שלום הקהילה היהודית נראו באופק. יהודי שנחאי ובתוכם בני הישיבה חשו שהקרע בוערת מתחת רגליהם וגמרו אומר "לברוח מן העיר במהירות האפשרית".

שני מקומות היו ראויים לקלוט את הישיבה, ארץ ישראל וארה"ב. היעד המועדף היה ארץ ישראל. הרי בירושלים ישב מראשית המלחמה ראש הישיבה הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל. הוא הקדים לצאת לארץ ישראל עוד לפני יציאת הישיבה

1. גרמניה נכנעה בכ"ד אייר תש"ה (7.5.45). אך המלחמה במזרח הרחוק נמשכה ללא הרף, אם כי בכל החזיתות היו היפאנים בנסיגה. בכ"ה אב תש"ה (6.8.45) הטילו האמריקאים פצצת אטום על העיר הירושימה ביפאן, ושלושה ימים מאוחר יותר בכ"ח אב תש"ה

(9.8.45) הוטלה עוד פצצת אטום על נגאסאקי. כתוצאה מכך נכנעה יפן ללא תנאי לבעלות הברית (ד' אלול תש"ו - 15.8.45). הסכם הכניעה הרשמי נחתם כעבור שבועיים, וימים אחדים לאחר מכן נכנעו כוחות הצבא היפני בסין. אז רוח ליהודי שנחאי.

ליפן, כדי להכשיר את הקרקע בארץ לקליטת תלמידיו. אך כל מאמציו לממש מטרה זו עלו אז בתוהו. לאחר שוך הקרבות במזרח הרחוק הוא דרש בתוקף מתלמידיו לא להרפות מהמאמצים לעלות לא"י ולכונן בה את הישיבה המפוארה.² אלא שמשמים עכבו בעדו וכל הנסיונות שנעשו מבית ומבחוץ להשיג היתרי עליה, נכשלו. הבריטים, למרות הבטחות שפיזרו, סרבו להעניק אשרות כניסה לתלמידי הישיבה והמשיכו לדבוק במדיניות "הספר הלבן".

מי שפעל באופן נחרץ וללא לאות להשיג סרטיפיקאט קולקטיבי לכל תלמידי הישיבה היה **הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל** אב"ד טיקטין. הוא הגיע לארה"ב עוד בראשית המלחמה ומאז פעל במסירות נפש בועד ההצלה האמריקאי לעזור לישיבת מיר בגלותה בשנחאי. משהסתיימה המלחמה הוא השקיע מאמצים רבים להעלותה לא"י.

בחורף תש"ו נסע הגר"א קלמנוביץ לאנגליה ע"מ להשיג אשרות עליה (סרטיפיקאטים) לא"י עבור ישיבת מיר. בתחילה צלחה דרכו והוא קיבל הבטחה מגורמים בכירים שהאשרות יגיעו בקרוב. לאור זאת הבריך הגר"א קלמנוביץ את הבטחה, שלפיה תוך זמן קצר תתאפשר עלייתם של בני הישיבה לא"י. בו בעת המשיך הגר"א קלמנוביץ בנסיעתו לארץ ישראל ע"מ להכשיר את הקרקע לקליטת הישיבה שם. אלא שלמרב הצער, אירועים פוליטיים שהתרחשו אז בארץ, גרמו לאנגלים לסגת מהבטחתם, ועלייתה של הישיבה לא"י סוכלה.³

ב

מחוסר ברירה עלתה על הפרק התכנית להגר לארה"ב. אמריקה נצטיירה אצל כולם כארץ מקלט לפליטים, ובאופן יחסי, כך סברו, יהיה יותר קל להיכנס לארה"ב מלהתדפק על שערי ארץ ישראל הנעולים. אלא שבשלב הראשון של המשגיח זצ"ל את הרעיון מאחר וחשש לגורלם הרוחני של תלמידיו. אמנם ארה"ב היא מדינת חופש, אך תרבותה החומרית הבולטת עשויה להשפיע באופן שלילי על מעמדם התורני. לא לשם כך הם נחלצו מגיא ההריגה.

אולם, אחרי שכשלו המאמצים להשיג לבני הישיבה סרטיפיקאטים לארץ ישראל, א"א היה עוד להמתין. באחד המכתבים שהריצו עסקני הישיבה בשנחאי לגר"א קלמנוביץ, סיפרו בין השאר ש"כשל כח הסבל וכל חפצנו לצאת כבר מכאן. אם עליה

2. ראה מכתבו החרף והנוגש לתלמידי הישיבה בשנחאי שפורסם במוסף שבת קודש של "יתד נאמן". ... עמ' 7-6.
3. על פעילותו המסורה ראה הזריחה

בפאתי קדם ח"ג, עמ' תתקמ"ו-תתקמ"ז, ומכתבו של המשגיח זצ"ל אליו שהתפרסם באור יחזקאל: מכתבים (בני ברק תשל"ח) עמוד מ"ב-מ"ג.

לא"י אינה מתאפשרת לעת עתה, ברצוננו לנסוע לפחות לארה"ב".⁴ הכיוון בשלב זה היה כבר ברור והמשגיח זצ"ל נאלץ להסכים לכך בדיעבד.

עסקני הישיבה בשיתוף פעולה עם הגר"א קלמנוביץ היפנו עתה את כל המאמצים להשיג אשרות כניסה לארה"ב, אך גם זה לא עלה בקלות. הממשלה האמריקאית לא רצתה להעניק אשרות למספר כה גדול של בחורים (350 בקירוב) חסרי מקצוע. רק לאחר פעולות נמרצות שעשה הגר"א ובלחץ גורמים שונים נאותו האמריקאים לאשר את כניסתם של בחורי הישיבה בתור "סטודנטים הבאים להשתלם בלימודים".

האשרות לא ניתנו לכל התלמידים בבת אחת אלא לקבוצות קבוצות עפ"י רשימות של שמות שהוצגו לשלטונות ההגירה.⁵ הקבוצה האחרונה עזבה את שנחאי בתחילת חודש טבת תש"ז ובראשה היה המשגיח זצ"ל. כעבור ימים אחדים היא הגיעה לסאן פרנציסקו על החוף המערבי של ארה"ב, שם נערכה להם קבלת פנים חמה ורשמית.⁶

ג

המכתב המתפרסם להלן חושף את נסיבות שינוי עמדתו של המשגיח זצ"ל, ואת עמדתו של **מרן החזון איש זי"ע** שישב בבני ברק. המכתב נשלח ע"י המשגיח לחזון איש ערב יציאתו משנחאי והוא מתאר את מצב הדיעבד שאליו נקלעו בני ישיבת מיר, שבגינו נאלצו לגנוז לפי שעה את שאיפתם לעלות לא"י, ולהמירה במקלט זמני לכאורה בארה"ב. המכתב וצילומו התפרסמו בספר **הזריחה בפאתי קדם** ח"ג, עמ' תתקנ"ו - תתקנ"ז.

4. ראה שם, ח"ג, עמ' תתקמ"ז.
5. זו הסיבה הנזכרת שם. ברם, מכתב אחר של המשגיח זצ"ל שנדפס באור יחזקאל: מכתבים, ל"ז, עולה כי מאחר ובאותו זמן רק ספינות מועטות הפליגו בקו שבין שנחאי לסאן פרנציסקו, ולא
- נמצאו מספיק מקומות לכל תלמידי הישיבה בספינה אחת, לכן נאלצו להתחלק לשלש קבוצות שהפליגו במועדים שונים.
6. הזריחה בפאתי קדם, ח"ג, עמ' תתקמ"ח - תתקנ"ח.

מכתב המשגיח אל מרן החזון איש זצ"ל

רב ברכה ושלוש לכבת"ה

הרב המחבר ס' חזון איש שליט"א

אי רצונו בתוארים זהו כבודו.

היום קבלתי המברק של מע"כ, ואע"פ שהחלטתה נולדה אצלי לאחר עיון רב וחכיתי זה זמן רב אולי יפתח ה' שערי אה"ק בעד בני תורה, כי אז בוודאי הייתי נוסע ביחד עם כל הישיבה, ולכך אחרתי את נסיעתי לארה"ב עד עתה.

אמנם ראיתי כי התקוה רחוקה החלטתי לנסוע לארה"ב עד אשר יהיה באפשרותי לנסוע לא"י. ועם כל זה, אילו היה המברק מגיע לידי איזה ימים קודם, שנעשה כבר בדיעבד, יען כי כבר כל הנשאים מבני הישיבה שלחו חבילותיהם וגם אני בתוכם כי נועדה הפלגת הספינה למחר - הייתי מתחשב להמציא ספקות חדשים ולדעת באיזה אופן מחשב כבודו אפשרות הנסיעה לאה"ק, כי על דרך צרפת וכאשר נסע חתן הר"מ שליט"א, מצד בני משפחתי כמעט א"א, אך הואיל וכבר מצד הרבים הרי הוא לאחר מעשה כי לא יטו אוזן במצב בדיעבד כזה, ימחול לי כבודו שאין בידי להתחדש בספקות חדשים, וכעת קשה לי להאריך בענין זה ואי"ה בבואי בשלוי לארה"ב תקותי לבוא בשאלות לפני מע"כ על דבר האפשרות לזכות לעלות לארצנו הק', כי רצוני ותקותי הוא רק לבנות בנין הישיבה באה"ק, ובקשתי שטוחה לפני מע"כ כי יזכור אותי בתפלותיו שלא יגרע זכותי מלזכות לשוב ולהשיב למקום אשר הוא חמדת כל ישראל וחמדתי.

מכיר אני טובה למע"כ בעד דרישת טובתי

ממני המברכו ברב טוב ושלוי

יחזקאל לוינשטיין

עש"ק פ' ויחי שאנחאי [תש"ז]

1. הגר"ח שמואלביץ זצ"ל חתנו של ראש הישיבה הגר"א פינקל זצ"ל שישב כבר בירושלים. הגר"ח נסע לצרפת מתוך מטרה להשיג שם סרטיפיקטים לא"י לו

ולאחדים מתלמידיו. בסופו של דבר עלה הדבר בידו. הוא עלה לארץ והצטרף לחתנו בירושלים בבניית ישיבת מיר הארצישראלית.

הרב ברכה ושלוש לכבת"ה
אי רצונו בתוארים זהו כבודו.
היום קבלתי המברק של מע"כ, ואע"פ שהחלטתה נולדה אצלי לאחר עיון רב וחכיתי זה זמן רב אולי יפתח ה' שערי אה"ק בעד בני תורה, כי אז בוודאי הייתי נוסע ביחד עם כל הישיבה, ולכך אחרתי את נסיעתי לארה"ב עד עתה.
אמנם ראיתי כי התקוה רחוקה החלטתי לנסוע לארה"ב עד אשר יהיה באפשרותי לנסוע לא"י. ועם כל זה, אילו היה המברק מגיע לידי איזה ימים קודם, שנעשה כבר בדיעבד, יען כי כבר כל הנשאים מבני הישיבה שלחו חבילותיהם וגם אני בתוכם כי נועדה הפלגת הספינה למחר - הייתי מתחשב להמציא ספקות חדשים ולדעת באיזה אופן מחשב כבודו אפשרות הנסיעה לאה"ק, כי על דרך צרפת וכאשר נסע חתן הר"מ שליט"א, מצד בני משפחתי כמעט א"א, אך הואיל וכבר מצד הרבים הרי הוא לאחר מעשה כי לא יטו אוזן במצב בדיעבד כזה, ימחול לי כבודו שאין בידי להתחדש בספקות חדשים, וכעת קשה לי להאריך בענין זה ואי"ה בבואי בשלוי לארה"ב תקותי לבוא בשאלות לפני מע"כ על דבר האפשרות לזכות לעלות לארצנו הק', כי רצוני ותקותי הוא רק לבנות בנין הישיבה באה"ק, ובקשתי שטוחה לפני מע"כ כי יזכור אותי בתפלותיו שלא יגרע זכותי מלזכות לשוב ולהשיב למקום אשר הוא חמדת כל ישראל וחמדתי.

מכיר אני טובה למע"כ בעד דרישת טובתי
ממני המברכו ברב טוב ושלוי
יחזקאל לוינשטיין
עש"ק פ' ויחי שאנחאי [תש"ז]

מכתב מהמשגיח אל מרן החזון איש
המבהיר את הסיבה להגירת הישיבה משנחאי לארה"ב

סקירת ירחון "הפרדס"

על בואם של תלמידי ישיבת מיר לארצות הברית

העברתה של ישיבת מיר בשלמותה משנחאי לניו יורק עוררה הדים רבים. זו היתה הישיבה היחידה ששרדה בשלמותה מן השואה שהחריבה את כל מרכזי התורה באירופה. אחרי שעברו תלאות רבות וגלויות שונות במשך שבע שנים, הגיעו תלמידי הישיבה באופן יחסי למנוחה ונחלה בארה"ב. הם נחתו בנמל סאן פרנסיסקו בשלהי חודש טבת תש"ז, וכעבור זמן מה הקימו מחדש את מבצר התורה "מיר" בעיר ניו יורק.

האתגר הגדול שעמד מולם היה לא רק להציב מחדש את בניה של הישיבה בעולם החדש, אלא להתחיל ולשקם את עולם התורה ששם. בואם לארה"ב, אעפ"י שהיה בדיעבד, הפיח רוח חדשה ביהדות אמריקה הגדולה והציל אותה משקיעה ומניוון. נסתרות דרכי ההשגחה, אך כבר בחלוף שנים אחדות, אפשר היה להבחין במהפכה התורנית שנוקפה לזכותה של ישיבת מיר ותלמידיה.

בהגיע הקבוצה האחרונה של תלמידי הישיבה לארה"ב בשלהי טבת תש"ז, סקר הירחון התורני "הפרדס" את המאורע. הסקירה התפרסמה בחוברת ה' לשנת תש"ז, שנה כ"א (שבט) עמ' 9, והיא מתפרסמת כאן. במצורף לזה הדפיס הירחון את ברכת ידידי הישיבה בארה"ב לבאים לאמריקה בקבוצה זו, תוך פירסום שמותיהם. ראה שם עמ' 9-11.

ישיבת מיר הגדולה -

גדולי תורה ויראה באו משנחאי

ביום עש"ק וארא תש"ז באו בספינת ג'ענעראל מייקס משנחאי לחוף סאן פרנציסקא החבורה האחרונה מישיבת מיר 130 בחורים, ויחד עם הראשונים שבאו לפני איזה חודשים יעלה מספרם 324 - התלמידים ואברכי הכולל והנהלה בשלימותה "החרש והמסגר יחדיו", גדולי תורה ויראה פליטת בית סופרנו היחידה שנשארה בשלימותה לנו לפליטה גדולה, ובראשם בא אתם היום המשגיח ומנהל, גאון המוסר והדעת צדיק יסוד עולם מרן ר' יחזקאל הלוי לעוונישטיין שליט"א, הוא המחנך והמשפיע היותר גדול שבדורנו על תלמידי הישיבות הגדולות בני העליה.¹

1. אלא שאחרי שהות קצרה בארה"ב, עלה לארץ הקודש כמשאת נפשו מקדם, ושב

לכהן בתפקידו בישיבה בירושלים. מן הסתם לא יכל לשאת את החמירות

ובספינת מארשאל דזאפער נסעו ויבואו ג"כ ביום הזה עש"ק וארא לצרפת-פריז, הגאון ר' חיים ליב הלוי שמואלוויץ שליט"א ראש ישיבת מיר ומשפחתו, ועמו איזה תלמידים בס"ה י"ד נפשות חבורת החפצים לעלות לארץ הקודש לסניף ישיבת מיר שמה, תחת הנהלת הגאון הגדול ר' אליעזר יהודה פינקעל שליט"א ר"מ הראשי.

הגאון ר"ח שמואלעוויץ שליט"א הודיע משנחאי ומהספינה להגר"א קלמנוביץ שליט"א נשיא הישיבה כי הוא יבוא תיכף ומיד מפריז לאמריקה למרכז ישיבת מיר הבאה בשלימותה לאמריקה, כי הוא שגלה עמהם לשנחאי ועליו להיות אתם גם באמריקה.²

בבואם כולם משנחאי מסיימים תקופה שלימה של "הצלה ופיקוח נפש" ומתחילים תקופת "הקמה ובנין", הן במדינה הזאת והן בארץ ישראל. ישיבת מיר הקיימת מאה ושלושים שנה שהאירה בתורתה ויראתה, זכתה להנצל בכל תפארתה, ולא הפסיקה אף יום אחד משבע שני ימי הזעם והמלחמה מללמוד ולעלות, והצליחו שמה בשנחאי כל כך עד שגדיים נעשו תישיים, גדולים בקיאים בש"ס, ובו בזמן ששונאי ישראל שרפו תורתנו ועמינו באירופה, המה הדפיסו שמה מחדש כל התורה שבכתב ושבע"פ, יותר משלושים אלף עקומפלים הביאו אתם, ממאה ספרי התורה³ שהדפיסו שמה: תורה, ש"ס, משניות, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א, שיטה מקובצת, שו"ע, משנה ברורה, חובת הלבבות, כל ספרי מהר"ל מפראג, שערי תשובה לר"י, ספר המצוות

הבוטה שהחברה האמריקאית השרתה. תרבות כזו היתה נגודה הגמור של הרוחניות הצרופה שהיתה נשמת אפיו. הוא נכסף לאוירה המטהר של א"י. ראה הזריחה בפאתי קדם ח"ג, עמ' תתקע"א, ומכתביו שנתפרסו באור יחזקאל: מכתבים (בני ברק תשל"ו) מכתבים ל"ג, נ"ג.

2. למעשה יצא הגר"ח באניה לצרפת מתוך מטרה להגיע משם עם מספר תלמידים לארץ ישראל ולסייע לחותנו הגר"י פינקל בשיקום הישיבה בירושלים. אולם משהגיע לפריז עם תלמידיו נכזבה

תקוותו להשיג במהירות סרטיפיקאטים שיאפשרו להם לעלות לא"י. למעלה משנה נאלצו להמתין בצרפת, ובינתיים תיכנן הגר"ח לנסוע לארה"ב, לסייע שם באירגון הישיבה ולהעמיד את סדרי הלימוד על מכונם. לבסוף הושגו בצרפת הסרטיפיקאטים, וקבוצת תלמידי הישיבה שהמתנה שם, עלתה לארץ. הגר"ח עצמו אחרי שהות קצרה בארה"ב, עלה לא"י והצטרף לחותנו ואל ישיבת מיר בארץ ישראל שציפתה לבואו. ראה שם עמ' תתקס"ז-תתקע"א.

3. הכוונה לספרים תורניים שונים.

להרמב"ם, קצות החושן, אבני מילואים, רע"א, ועוד ראשונים ואחרונים יותר ממאה.

והרפ"סו 300-400 ספרים מכל אחד ואחד, שיהי' רק אחד לכל אחד מהתלמידים, לא למכירה ולא לפרסום רק ללמוד וללמד, וקימצו מעיסתם ומלחמם למען התורה, כמאמר הרמב"ם "חיי החכם - חכמה". והנה הרמב"ם והרמב"ן אשר גם באמריקה העשירה והגדולה עדיין לא נדפסו, המה - ישיבת מיר הגולים ומצוקים בשאנחי הדפיסו, זהו קידוש שם שמים.

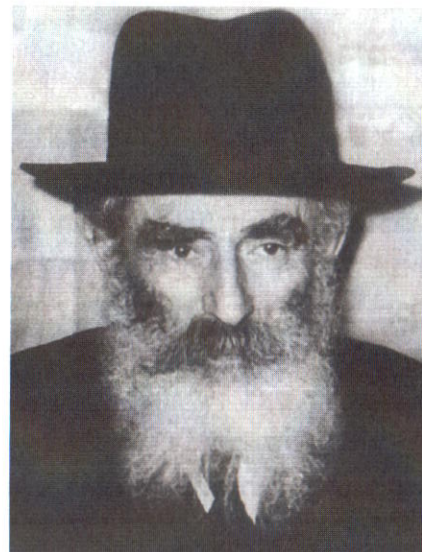
וכמה גדול זכות מי שעמד על המשמר יומם ולילה להצלתם במסירות נפש ממש, הוא נשיא הישיבה הגאון הגדול ר' אברהם קלמנוביץ שליט"א, הוא הגבר שהקים עולה של תורה ויראה במסירות נפשו, תכתב זאת לדור אחרון - נפלאות וחסדי השי"ת שהצליחו במעשיו הכבירים להשאיר בני הישיבה הגדולה הזאת לפליטה גדולה.

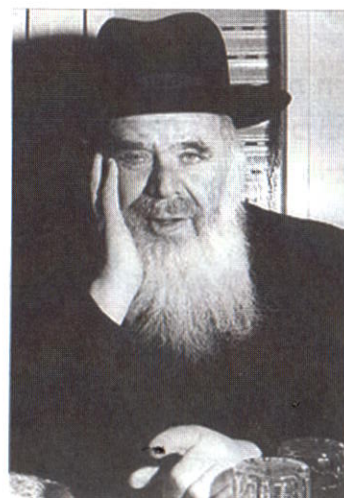
בית כנסת "בית אהרון" בשנחאי
שימש בית המדרש של ישיבת מיר

רבי אליעזר יהודה פינקל
ראש ישיבת מיר

רבי יחזקאל לוויןשטיין
מנהל רוחני דישיבת מיר

רבי חיים שמואלביץ
ראש ישיבת מיר

רבי אברהם קלמנוביץ
ר"מ דישיבת מיר בארה"ב

יומן מסע של הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל

ר"מ ישיבת מיר

הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל (תרפ"ג-תשמ"ז) ר"מ ישיבת מיר בירושלים, נולד בעיירה טרוק שבליטא (ומכאן כינויו בעולם הישיבות ר' נחום טרוקער). למד אצל הגר"א וסרמן והגר"ב ליבוביץ זצ"ל ומהם המשיך לישיבת מיר. לאחר פרוץ המלחמה עקר עם הישיבה ממיר לוילנא ומשם לקיידאן שבליטא, ומשם גלה עם הישיבה ליפאן ולאחר מכן לשנחאי. זמן מה אחר סיום המלחמה עלה לא"י והצטרף לבני החבורה שחידשו את מסגרת הישיבה בירושלים. הוא נישא לבתו של ראש הישיבה, הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל, ובשנת תשכ"ה החל למסור שיעורים קבועים בישיבה. נלב"ע ביום י"ח חשון תשמ"ז, ונטמן בחלקת הרבנים בהר המנוחות.

לחלן אנו מדפיסים יומן אירועים זוטר שהגר"ן רשם לעצמו בצורה לאקונית. יומן המתעד בקצרה לפי סדר כרונולוגי את אשר עבר עליו, החל מפרוץ מלחמת העולם השנייה, דרך יציאת הישיבה ממיר ומליטא ועד השתכנותה של הישיבה בשנחאי - סין.¹ עצם הרישום מצביע על כך שהגר"ן הגיש כי במסעה של הישיבה ובמסעו הפרטי מתרקם מהלך ניסי עם מימד היסטורי של העברת מרכז התורה מאירופה למקומות אחרים.

את היומן הזה הוא כתב בכתב ידו על עמוד אחד, אחרון במחברת חידושי תורה ששמר לעצמו. את צילום הכת"י קיבלנו מאחד מצאצאיו וע"כ תורתנו נתונה לו.

י"ז אלול תרצ"ט פרצה המלחמה.

ד' תשרי [ת"ש] נכנסו הרוסים למיר.

כ"ט תשרי נסעו ממיר לוילנא.

ובאו לוילנא יום ו' א' דר"ח מרחשון

1. חלק מהיעדים הנזכרים ביומן והמטרות לא נתבררו לנו כל צורך כמו הנסיעה

מקידאן לוילנא ביום ד' מנחם אב, והנסיעה לשאט ביום ח' אלול ת"ש.

וביום ט"ו מרחשון ת"ש באו הליטאים לוילנא.

ואח"כ נסעו ביום ג' ב' דר"ח טבת לקיידאן.

וביום ט' סיון נכנסו הרוסים לליטא.

וביום ד' מנ"א [מנחם אב] נסעו מקיידאן לוילנא.

וביום ערב ת"ב [תשעה באב] עשיתי הפאס' הפולני וביום ההוא נסעתי לוילנא.

וביום ח' אלול נסעו לשאט² [?].

ואני נסעתי ביום י"ג אלול.

וביום כ"ט כסלו תש"א נסעו לקובנא אודות בקשת רשיון הנסיעה.

וביום א' דר"ח טבת נתתי הבקשה.

וביום ב' דר"ח טבת נסעתי לשאט.

וביום ט' טבת נסעתי לקובנא לקבל הרשיון.

וביום עשרה בטבת קבלתי.

וביום כ"ז טבת נסעתי מקובנא.

וביום כ"ח באתי למאסקווא.

ובאור ליום ג' שבט נסעתי ממאסקווא.

ובאור ליום ג' י"ד בשבט באתי לוולאדיוואסטאק ונכנסתי לאניה.

וביום ה' לפנות [ערב] ט"ז שבט באנו לחוף צוריגא אשר במדינת יאפאן.

וביום ו' י"ז שבט ירדנו על היבשה ונסעתי לקאבע.

וביום ט' ניסן נפתחה הישיבה בקאבע.

וביום כ"ז מנ"א [מנחם אב] נסעתי מקאבע.

וביום ו' כ"ט מנ"א באתי לשאנחאי.

עירות סמוכות זל"ז, שאט, קראק, רמיגולה, וקקינובה. כנראה שר' נחום (אז) בחור) הצטרף לקבוצה שפנתה לעיירה שאט.

2. מהכת"י לא ברור אם הכוונה לשאט. עכ"פ משהשתלטו הרוסים הקומוניסטים על ליטא, הורו לישיבה ב"ח אב ת"ש לצאת מקיידאן. לפיכך החליטה הנהלת הישיבה שתלמידיה יתפזרו בארבע

בנין התורה

ישיבת "מאור הגולה" ברומא

נערך עפ"י דברים שכתב

ברוך לב

בית שמש

מבוא

עם סיום המלחמה נמצאו באיטליה 51 אלף פליטים יהודים שנאספו לשם מארצות שונות. הראשונים שטיפלו בפליטים היו חיילי הבריגדה שחנו אז בצפון איטליה. ביניהם היו חיילים דתיים וחרדים שהתחקו אחר פליטים שומרי מצוות ע"מ לסייע בידם גם מהבחינה הרוחנית.

הפליטים שוכנו בתחילה בעיר מודנה, בבנייני האוניברסיטה המקומית שחדלה אז מפעילות. מאוחר יותר פוזרו במחנות עקורים שהוקמו ברחבי איטליה. אלא שהאווירה במחנות היתה חילונית בלשון המעטה.

הפליטים ככלל, היו שבורים ורצוצים, שרידים שעברו שנות סבל וייסורים. כתוצאה מכך חל רפיון של ממש ואף נטישה של אורח החיים הדתי. והנה קמו לעזרת ה' בגיבורים שני תלמידי חכמים מתוך קיבוץ העקורים באיטליה, והגו ברעיון להקים ישיבה של ממש עבור אותם פליטי חרב המבקשים לחזור לצור מחצבתם. קמו ועשו מעשה וייסדו כאמצע שנת תש"ו את ישיבת "מאור הגולה" ברומא.

תיאור הקמת הישיבה והתנהלותה באיטליה הועלה על הכתב ע"י ברוך לב בספרו תחייתה העצמות האלה (בני ברק, גנוז קידוש השם, תשנ"ח) עמ' 346-366. משם הועתק לכאן תוך שהוא נהגה ונערך ע"י המערכת.

בתוך האלפים במחנות העקורים באיטליה - נטע הקב"ה שני יהודים יקרי רוח, אודים מוצלים מאש. חיצוניותם ככולם, אך בקרבם שלהבת עצורה. גופם רצוף, אך ראשם והגיגיהם נישאים אל על. שבר העם נוגע אל לבם, בראותם נוער גלמוד, מתגולל כאפס מעש וחוסר הדרכה, בהיכוחם בבחורים צעירים בעלי מוחות וכוחות נפש - אשר נפשם כמהה למסגרת רוחנית כלשהי - ואין.

האחד, הרב יעקב לכוביצקי ז"ל - שמו, חסיד סלונים טפוס, מבניה של קהילה מעטירה זו בברנוביץ' שבליטא, ומבניה מחדשיה בארץ הקודש. חסיד

וביום שח"ו המ"ס [אולי ש"ני ח'ול המועד סוכות?] תש"ב קבלתי הויזה הקאנאדית.

וביום ו' ב' כסלו [תש"ב] נועד לנסוע לקנדה ונתעכבה הנסיעה ברגע האחרון.

ובאור ליום י"ח כסלו [תש"ב] פרצה המלחמה בין יאפאן ואמריקא.³

3. ובשל כך נאלץ להשאר עם הישיבה בשנחאי עד תום המלחמה.

להבטיח את בנין התורה לדורות

הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר בארה"ב אחרי המלחמה, היה הפטרון הגדול של הישיבה שגלתה בראשית המלחמה למזרח ארצות. ממקום מושבו בארה"ב פעל ללא לאות להבטיח את קיומה של הישיבה, בתחילה ביפאן ולאחר מכן בשנחאי. הוא כיתת את רגליו ממקום למקום ע"מ לגייס כספים ולשלחם בדרך לא דרך לשנחאי.

פעם, בתום שעות ארוכות של גיוס כספים שגלש לשעות הקטנות של הלילה, אמר לגבאי שנתלווה אליו, מכיון שהשעה מאוחרת הוא ישאר ער עד שעות הבוקר כדי להיות ראשון בתור בסניף הדואר המקומי.

כשהגבאי גלגל את עיניו בתימהון, ושאל את ראש הישיבה מדוע לא יתפוס תנומה של כמה שעות, ענה לו ראש הישיבה: "בפרשת נח למדנו כי נח היה מופקד על רווחת החיות ששהו בתיבה, הוא דאג להם לכל מחסורם, והאכיל אותם שלוש פעמים ביום. פעם אחת הוא איחר להביא את האוכל לאריה, והאריה הכעוס והרעב נגס בו ברגלו. אנחנו הרי יודעים", הטעים ראש הישיבה, "שכל דבר מגולגל על ידי הקב"ה, למה הגיע כזה עונש לנח שעבד במסירות נפש למען החיות? והתירוץ הוא שאם נח היה מפנים שהאריה שאותו הוא צריך להאכיל, הוא לא סתם אריה, אלא הוא-הוא האריה שאחראי על דורות שלמים של אריות שיחיו לכל אורך ההיסטוריה - הוא לא היה מאחר אפילו בדקה. הוא הדין גם אצלנו... הבחורים ב**ישיבת מיר בשנחאי** הם שרידים של עולם התורה שחרב. הם עתידים להמשיך את קיומו של עולם התורה לכל הדורות הבאים, האם אני יכול לעכב אצלי את הכסף אפילו דקה אחת? לא! אנחנו נישאר ערים ונהיה מייד בפתיחה של סניף הדואר".

(הרב י. סורוצקין, ב' משפחה, ט' ניסן תשע"ד)